

*dr Emir ĆOROVIĆ**

Državni univerzitet u Novom Pazaru,

Departman za pravne nauke, vanredni profesor

Originalni naučni rad

UDK: 343.12(497.11)

Primljeno: 30. septembra 2018. god.

POLOŽAJ BRANIOCA PREMA ZAKONU O PREKRŠAJIMA REPUBLIKE SRBIJE

U radu se razmatra pravni položaj branioca prema Zakonu o prekršajima Republike Srbije. Imajući u vidu značaj prekršajnog postupka, njegovu veliku sličnost sa krivičnim postupkom, te značaj prava na odbranu koje u sebi uključuje i pravo na branioca, stiče se utisak da institutu branioca u prekršajnom pravu, kao posebnom procesnom subjektu, u teoriji nije posvećeno dovoljno pažnje. Autor u ovom radu razmatra pojam i obeležja branioca u prekršajnom postupku, njegova prava i dužnosti, kao i način prestanka statusa branioca. Na kraju, u zaključku, autor daje i izvesne predloge de lege ferenda, s ciljem unapređenja postojeće legislative.

Ključne reči: branilac, prekršajni postupak, Zakon o prekršajima, Republika Srbija.

1. Uvod

Prekršajni postupak spada u red kaznenih postupka, pored krivičnog postupka i postupka povodom privrednih prestupa. Imajući u vidu značaj koji prekršajno pravo ima u svakodnevnom životu, pre svega činjenicu da je reč o najčešće vršenim kažnjivim radnjama, pravo na odbranu u prekršajnom postupku je od posebnog značaja. S tim u vezi naročito treba imati u vidu da danas nije tako jasna razlika između prekršaja, s jedne, i drugih kažnjivih radnji (pre svega krivičnih

* e-mail: ecorovic@np.ac.rs

dela), s druge strane. Ta sličnost je naročito uočljiva u vezi sa prekršajnim postupkom. Naime, među odredbama o osnovnim načelima prekršajnog postupka nalazi se i član 99. Zakona o prekršajima (u daljem tekstu: ZP)¹ koji propisuje da se na taj postupak *shodno primenjuju* odredbe Zakonika o krivičnom postupku (u daljem tekstu: ZKP),² ako tim ili drugim zakonom nije drukčije određeno. Od tih drugih zakona svakako je važan Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (u daljem tekstu: ZMUKD),³ jer ZP u članu 291. stavu 2. propisuje da se u prekršajnom postupku prema maloletniku shodno primenjuju odredbe tog zakona.

Upravo sličnost između prekršaja i krivičnih dela, kao i prekršajnog postupka sa krivičnim postupkom, zahteva da se bliže razmotri položaj branioca prema ZP. Čini se da ovom pitanju nije posvećeno dovoljno pažnje u literaturi, iako je *pravo na odbranu* takođe proklamovano kao jedno od načela prekršajnog postupka (član 93. ZP). Ovo pravo podrazumeva, između ostalog, i to da okrivljeni ima pravo da se brani sam ili uz stručnu pomoć branioca kojeg sam izabere, a što je izričito i propisano u članu 93. stav 3. ZP.

2. Pojam branioca i njegova obeležja u prekršajnom postupku Srbije

Pojam branioca okrivljenog u prekršajnom postupku mogao bi se odrediti na sledeći način: *u pitanju je poseban prekršajnoprocesni subjekt koji se angažuje iz reda advokata, što znači da se radi o pravno obrazovanom licu, a čija procesna funkcija se sastoji u zastupanju interesa okrivljenog, tj. pružanju formalne i stručne odbrane okrivljenom u prekršajnom postupku* (slično: Bejatović, 2018: 134). Iz navedene definicije mogu se izvući dva osnovna obeležja koja karakterišu ovog procesnog subjekta:

1) U pitanju je *posebni procesni subjekt koji se nalazi na strani okrivljenog*. Ne radi se o glavnom procesnom subjektu, već o mogućem, s obzirom da branilac nije nužan za zasnivanje prekršajnoprocesnog odnosa. Uz to, u prekršajnom postupku ne postoji institut obavezne odbrane, tako da od volje okrivljenog zavisi da li će u postupku imati branioca ili ne. Ipak, jedna procesna situacija je pravno sporna. Naime, ZP je uveo zaštitnu meru obaveznog psihijatrijskog lečenja

1 Zakon o prekršajima – ZOP, *Službeni glasnik RS*, br. 65/2013, 13/2016 i 98/2016 – odluka US.

2 Zakonik o krivičnom postupku – ZKP, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

3 Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica – ZMUKD, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005.

(član 60. ZP) koja se, između ostalog, može izreći i neuračunljivom učiniocu prekršaja, s tim da nije predviđen poseban postupak za primenu ove sankcije koji bi bio pandan postupku za izricanje bezbednosti iz člana 81. i 82. Krivičnog zakonika⁴ (obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi i obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi) u slučaju neuračunljivog učinioca protivpravnog dela koje je zakonom određeno kao krivično delo, a koji je regulisan u čl. 522–534. ZKP-a. ZKP za ovaj postupak propisuje obaveznu odbranu okrivljenog (član 74. stav 1. tačka 7.). Postavlja se pitanje, kako će postupiti prekršajni sud kada pred sobom ima neuračunljivog učinioca? Verovatno mora doći do shodne primene navedenih odredaba ZKP-a. Da li onda u tom slučaju okrivljeni ima prava na branioca po službenoj dužnosti ukoliko nema angažovanog branioca? Ako pođemo od načelnog stava da u prekršajnom postupku nema obavezne odbrane, onda svakako da ni u ovom slučaju ne bi imao pravo na branioca. Međutim, šta će biti u slučaju da okrivljeni nije u stanju da prati suđenje usled svog zdravstvenog stanja? ZKP predviđa i tu situaciju: tada prisustvo okrivljenog u krivičnom postupku nije nužno, ali njegove interese zastupa branilac. Da li onda dopustiti da interese neuračunljivog učinioca prekršaja niko ne zastupa? Time se, po našem mišljenju, povređuje njegovo pravo na odbranu, pa bi se ova praznina morala otkloniti u nekoj budućoj reviziji ZP.

Osim okrivljenog, moguće je da branioca angažuju i druga lica, ali ne protivno njegovoj volji. Tako, branioca okrivljenom mogu uzeti i njegov zakonski zastupnik, bračni drug, srodnik po krvi u pravoj liniji, usvojitelj, usvojenik, brat, sestra i hranitelj okrivljenog, kao i lice sa kojim okrivljeni živi u vanbračnoj zajednici ili u drugoj trajnoj zajednici života (član 119. stav 2. ZP). Branilac se legitimise na osnovu *punomoćja* koje je dužan da podnese sudu u pisanom obliku, mada okrivljeni može punomoćje dati i usmeno na zapisnik (član 119. st. 4. i 5. ZP). Pošto se radi o procesnom subjektu na stani okrivljenog, koji mu pruža stručnu pomoć, reč je o subjektu koji zastupa interese okrivljenog, tj. pomaže mu u odbrani tokom prekršajnog postupka.

2) Branilac u prekršajnom postupku *može biti samo advokat* (član 119. stav 1. ZP), tako da se radi o pravno obrazovanom licu, osposobljenom za pružanje pravne pomoći fizičkim i pravnim licima. Uslovi za bavljenje advokaturom su propisani Zakonom o advokaturi (u daljem tekstu: ZA).⁵ Iz ovog obeležja sledi da branilac pruža tzv. *formalnu i stručnu odbranu*. ZP dopušta da advokata može, u skladu sa zakonom, *menjati advokatski pripravnik* (član 119. stav 1.). Prema

4 Krivični zakonik – KZ, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.

5 Zakon o advokaturi – ZA, *Službeni glasnik RS*, br. 31/2011 i 24/2012 – odluka US.

tome, i u ovom slučaju branilac je advokat, s tim da njega advokatski pripravnik može samo da menja.⁶ Advokatski pripravnik je dužan da radi po uputstvima i u okviru ovlašćenja dobijenih od advokata kod koga je na pripravničkoj vežbi, osim ako je to suprotno Ustavu, zakonu, statutu advokatske komore i kodeksu advokatske etike (član 60. stav 1. ZA). Inače, advokatski pripravnik pred državnim organom ili drugim licem može da zamenjuje samo advokata kod koga je na pripravničkoj vežbi, kako u slučaju kada taj advokat zastupa, tako i u slučaju kada taj advokat zamenjuje drugog advokata, s tim da je u ovom potonjem slučaju advokatski pripravnik dužan da postupa po nalogima zamenjivanog advokata (član 60. st. 2. i 3. ZA).

Zakonsko rešenje da u prekršajnom postupku branilac može biti samo advokat uvedeno je prethodnim ZP iz 2005. godine⁷ (član 109.). Pre toga se kao branilac moglo javiti i lice koje nema svojstvo advokata. Tako je ZP iz 1989. godine⁸ bilo predviđeno (član 132. stav 5.) da se za branioca okrivljenog može uzeti, pored advokata, i diplomirani pravnik pod uslovom da u sedištu prvostepenog organa za prekršaje nema advokata. Postojeće zakonsko rešenje je svakako bolje, tj. ispravnije, a u prilog tome se ističu sledeće činjenice: „na ovaj način obezbeđuje se stručnost u odbrani okrivljenog; ovako izabrani branilac nalazi se pod kontrolom svoje profesionalne organizacije (advokatske komore) koja sprečava mogućnost raznoraznih zloupotreba i utiče na povećanje stručnosti vršenja odbrane i sprečava se nadriparstvo“ (Bejatović, 2018: 134).

Okrivljenom pripada pravo na angažovanje branioca tokom celog postupka (Petrović, 2012: 288) O pravu na branioca okrivljeni se poučava još prilikom njegovog prvog pozivanja od strane suda. S tim u vezi, u članu 187. stavu 1. ZP je propisano da će se okrivljeni, kada se prvi put poziva, u pozivu poučiti o pravu da može uzeti branioca i da branilac može prisustvovati njegovom saslušanju. Štaviše, postoji obaveza prekršajnog suda da okrivljenog pouči o pravu na branioca i prilikom njegovog saslušanja, što proizilazi iz odgovarajućih odredaba člana 200. ZP.⁹ Tako, okrivljeni može biti saslušan u odsustvu branioca ako je branilac neopravdano odsutan iako je obavešten o saslušanju ili ako za prvo saslušanje okrivljeni nije

6 Član 60. stav 4. ZA glasi: „Advokatski pripravnik ne može samostalno da se bavi poslovima advokature“.

7 Zakon o prekršajima – ZP, *Službeni glasnik RS*, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009.

8 Zakon o prekršajima – ZP, *Službeni glasnik SRS*, br. 44/89, *Službeni glasnik RS*, br. 21/90, 11/92, 6/93, 20/93, 53/93, 67/93, 28/94, 16/97, 37/97, 36/98, 44/98, 62/01, 65/01 i 55/04.

9 Naravno, ovo važi samo za slučaj saslušavanja okrivljenog. U slučaju njegove pisane odbrane ove pouke, koje se daju prilikom njegovog usmenog saslušanja, po prirodi stvari izostaju. U tom slučaju se okrivljeni, koji se prvi put poziva, u pozivu poučava i o mogućnosti pisane odbrane i o pravu na branioca (član 187. stav 3. i 5. ZP). Prema tome, u ovoj procesnoj situaciji se okrivljeni poučava o pravu na branioca samo putem poziva.

obezbedio branioca i ako okrivljeni izjavi da će odbranu dati bez branioca. Izjave okrivljenog o razlozima odsustvovanja branioca unose se u zapisnik, a na iskazu okrivljenog koji nije bio upozoren na pravo da uzme branioca po svom izboru ili da bude saslušan u prisustvu branioca ne može se zasnovati odluka (čl. 200 st. 2–4 ZP). Iz navedenih odredaba pojedini autori izvlače zaključak da pravo okrivljenog na branioca ima dva segmenta: prvo, da uzme branioca tokom postupka i, drugo, da bude saslušan u njegovom prisustvu (Petrović, 2012: 288).

Pravo na branioca imaju kako okrivljeno fizičko, tako i okrivljeno pravno lice. ZP propisuje da pravno lice i odgovorno lice u tom pravnom licu, koja imaju status okrivljenih u istoj prekršajnoj stvari, mogu imati svaki svog branioca ili zajedničkog branioca (član 125. stav 1.). Iz ovoga sledi da naše prekršajno zakonodavstvo *poznaje institut zajedničkog branioca*. Inače, predstavnika okrivljenog pravnog lica ne treba mešati sa braniocem. S tim u vezi u članu 126. stavu 2. ZP je propisano da branilac pravnog lica i odgovornog lica u tom pravnom licu ne može biti lice koje je u istom prekršajnom postupku imalo svojstvo predstavnika pravnog lica. Prema tome, procesne funkcije branioca i predstavnika pravnog lica su inkompatibilne.

Kada već spominjemo institut zajedničkog branioca treba reći da nema smetnje da i fizička lica mogu imati zajedničkog branioca, pod uslovom da to ne ometa stručno, savesno i blagovremeno pružanje pravne pomoći u odbrani, što proizilazi iz shodne primene člana 78. stava 1. ZKP-a.¹⁰

Iz određenih odredaba ZP proizilazi da okrivljeni *može imati više branilaca*. Tako na primer, u članu 161. stavu 1. ZP je propisano da će se sve odluke od čijeg dostavljanja teče rok za žalbu, ukoliko okrivljeni ima branioca, dostaviti samo braniocu, „*a ako ih ima više samo jednom od njih*“, čime se smatra da je dostavljanje okrivljenom uredno izvršeno. Ipak, ZP ne govori o broju branilaca koje okrivljeni može angažovati. U tom smislu, a shodnom primenom člana 78. stava 3. ZKP-a, okrivljeni može imati najviše pet branilaca, s tim da će se smatrati da je odbrana obezbeđena kada u postupku učestvuje jedan od branilaca.

Kao što je rečeno ZP ne poznaje obaveznu odbranu, pa ni u slučaju kada se postupak vodi prema maloletniku.¹¹ Međutim, s obzirom da je u članu 291. stavu 2.

10 Član 115. stav 5. Prekršajnog zakona Hrvatske („Narodne Novine“, br. 107/2007, 39/2013, 157/2013, 110/2015, 91/2016 – RUSRH i 70/2017), član 126. stav 5. Zakona o prekršajima Republike Srpske („Službeni glasnik R. Srpske“, br. 63/2014), član 116. stav 5. Zakona o prekršajima Crne Gore („Službeni list CG“, br. 1/2011, 6/2011, 39/2011, 32/2014, 43/2017 – Odluka US CG i 51/2017) izričito predviđaju da dva ili više okrivljenih mogu imati zajedničkog branioca ako to nije protivno „interesima njihovih odbrana“.

11 Izgleda je s početka postojala dilema da li bi u slučaju maloletnih učinilaca prekršaja odbrana trebalo da bude obavezna, usled shodne primene ZMUKD-a, ali je praksa stala na stanovištu da to nije potrebno (Cvjetković, 2013: 51).

ZP predviđeno da se u prekršajnom postupku prema maloletniku shodno se primenjuju odredbe ZMUKD-a, smatramo da bi angažovani branilac maloletnika mogao biti samo advokat koji je stekao posebna znanja iz oblasti prava deteta i prestupništva mladih (član 49. stav 3. ZMUKD).¹²

Na ovom mestu treba još ukazati da ZP ne poznaje *institut odbrane siromašnog okrivljenog*, koji poznaje ZKP (član 77.). Shodna primena ovih odredaba ZKP u prekršajnom postupku ne dolazi u obzir, imajući u vidu uslove za primenu onog instituta prema ZKP-u.¹³ Međutim, Predlogom Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći je predviđeno da pravo na besplatnu pravnu pomoć ima i lice u prekršajnom postupku ukoliko se radi o prekršaju za koji je zaprećena kazna zatvora.¹⁴ Usvajanjem ovog zakona stvorila bi se mogućnost da i ovaj slučaj tzv. siromaškog prava nađe mesta u našem prekršajnom pravu.

3. Položaj branioca prema ZP

Kada se govori o položaju nekog procesnog subjekta, onda se pod time misli na prava i obaveze koje istom pripadaju na osnovu određenog procesnog zakona. Na ovom mestu razmotriće se prava i obaveze koje su za branioca okrivljenog u prekršajnom postupku ustanovljene ZP, a eventualno i drugim propisima koji se shodno primenjuju na prekršajni postupak.

12 U literaturi se ističe da bi u prekršajnom postupku prema maloletnicima, bez obzira što ZP o tome ništa ne govori, trebalo da postupaju sudije koji poseduju posebna znanja iz oblasti prestupništva mladih, jer ZMUKD ne govori o vršenju krivičnih dela od strane maloletnika, već o „vršenju prestupa uopšte, odnosno bilo kom obliku devijantnog ponašanja maloletnika“ (Cvjetković: 2013: 42). Ovo tumačenje smatramo ispravnim. Međutim, to bi trebalo da važi i za sve učesnike u prekršajnom postupku za koje se shodnom primenom ZMUKD zahteva da poseduju posebna znanja iz oblasti prava deteta i prestupništva mladih (pored suda, to bi bili još i podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i branilac maloletnika).

13 Radi se o slučaju postavljenja branioca okrivljenom koji je slabog imovinskog stanja onda kada nisu ispunjeni uslovi za obaveznu odbranu, a postupak se vodi za krivična dela odgovarajuće težine (ako se može izreći kazna zatvora preko tri godine), odnosno kada ovu odbranu nalažu razlozi pravičnosti. Imajući u vidu maksimalnu kaznu zatvora u prekršajnom pravu (60 dana, izuzetno 90 dana – na primer kod sticaja prekršaja), očigledno je da nema mesta primeni ove odredbe ZKP-a na prekršajni postupak.

14 Uslovi za besplatnu pravnu pomoć su predviđeni u članu 4. Predloga, s tim da su u članu 7. propisani slučajevi kada nije dopuštena besplatna pravna pomoć. Besplatna pravna pomoć nije dopuštena, između ostalog, „u postupku pred prekršajnim sudom, ako za prekršaj nije zaprećena kazna zatvora“ (član 7. stav 1. tačka 4. Predloga). *Argumentum a contrario*, besplatna pravna pomoć je dopuštena u prekršajnom postupku pod uslovom da je za prekršaj zaprećena kazna zatvora. Tekst Predloga preuzet sa: <http://www.parlament.gov.rs/akti/zakoni-u-proceduri/zakoni-u-proceduri.1037.html>, stranici pristupljeno 11.10.2018. godine.

3.1. Prava branioca u prekršajnom postupku

Prava branioca u prekršajnom postupku mogu se podeliti u dve grupe (Jeličić, 2004: 310).

U prvu grupu braniočevih prava spadala bi ona *prava koja inače ima okrivljeni u postupku*. U tom smislu član 119. stav 3. ZP propisuje da je *branilac ovlašćen da u korist okrivljenog preduzima sve radnje koje može preduzeti okrivljeni*. S tim u vezi treba ukazati da ova odredba ne znači to branilac može umesto okrivljenog dati odbranu, tj. biti ispitan u svojstvu okrivljenog. Iako bi to trebalo biti nesporno, jer se radi o različitim procesnim funkcijama, ranije su u praksi postojala izvesna „lutanja“. Kako je pravilno primećeno u odluci nekadašnjeg Saveznog veća za prekršaje, PŽC. 1115/87 od 11.08.1987. godine, branilac u prekršajnom postupku nije zastupnik okrivljenog, niti okrivljeni može imati zastupnika „koji će umesto njega davati odbranu i druge punovažne izjave“ (prema: Delibašić, 2008: 306). Zbog toga ni komentarisanje činjeničnog stanja od strane branioca u postupku kada nije prisutan okrivljeni ne predstavlja odbranu okrivljenog, kako to pravilno primećuje nekadašnje Veće za drugostepeni prekršajni postupak MF, PŽC. 1062/05 od 07.06.2006. godine (Delibašić, 2008: 306). Ovakvi zaključci su sasvim opravdani i logični, jer je okrivljeni stranka u postupku, a iskaz koji daje predstavlja dokazno sredstvo. Svojim iskazom on daje svoju interpretaciju događaj iz prošlosti koji mu se zahtevom za pokretanje prekršajnog postupka stavlja na teret, odnosno u svojstvu okrivljenog iskazuje o drugim činjenicama koje su relevantne za prekršajni postupak. Zbog toga on svoj procesni položaj ne može preneti na drugo lice.¹⁵ S tim u vezi treba naglasiti da se ni u drugim postupcima, kada je reč saslušavanju (ispitivanju) konkretne stranke u formi odgovarajuće dokazne radnje, ne može preneti procesno svojstvo (okrivljeni, tužilac, tuženi) na branioca ili punomoćnike stranaka, jer to svojstvo upravo opredeljuje datu dokaznu radnju (saslušanje okrivljeno, saslušanje parničnih stranaka i sl.).¹⁶ Navedena argumentacija govori i u prilog tome da branilac nije ovlašćen da umesto okrivljenog potpiše pisanu odbranu u slučajevima kada ZP dopušta ovaj vid odbrane.

15 Član 115. stavu 7. Prekršajnog zakona Hrvatske propisuje da branilac u postupku može u korist okrivljenog preduzimati sve radnje koje može preduzimati i okrivljeni, osim što ne može za okrivljenog dati odbranu.

16 Iako je to nesporno, navedeno jasno proizilazi i iz odredaba ZKP-a o saslušanju okrivljenog, pre svega iz odredaba čl. 85. i 86. ovog Zakonika. Takođe i Zakon o parničnom postupku – ZPP („Službeni glasnik RS“, br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US i 55/2014) kada govori o saslušanju parničnih stvanaka kao posebnoj dokaznoj radnji zahteva neposredno saslušanje istih (član 277.), osim ako se radi o stranci koja koja nema parničnu sposobnost, kada se sasluša njen zakonski zastupnik, s tim da i u ovom slučaju sud može da odluči da se umesto ili pored zakonskog zastupnika, sasluša sama stranka, ako je njeno saslušanje moguće (član 280. stav 1.).

U vezi sa pomenutom problematikom blisko je i pitanje da li branilac može potpisati prekršajni nalog na osnovu odredbe člana 119. stava 3. ZP. Držimo ispravnim mišljenje „da bi prekršajni nalog morao biti potpisan od strane osumnjičenog, koji je izvorni nosilac prava da zahteva sudsko odlučivanje o izdatom prekršajnom nalogu i da branilac ne može supstituisati osumnjičenog u ovom slučaju. Kao što pisanu odbranu u prekršajnom postupku mora potpisati okrivljeni, da bi je sud prihvatio kao punovažan način iznošenja odbrane, tako i prekršajni nalog mora biti potpisan od strane osumnjičenog za izvršenje prekršaja“ (Jeličić, 2018: 43).

U vezi sa odredbom člana 119. stava 3. ZP posebno je interesantna odluka Vrhovnog kasacionog suda Przz 6/2016 od 22.12.2016. godine¹⁷ u kojoj stoji:

„Republički javni tužilac osnovano zahtevom za zaštitu zakonitosti ukazuje da su presude prvostepenog i drugostepenog prekršajnog suda donete uz bitnu povredu odredaba prekršajnog postupka iz člana 264. stav 2. tačka 4. u vezi člana 119. stav 3. Zakona o prekršajima. *Ovo iz razloga što je prema članu 119. stav 3. Zakona o prekršajima branilac okrivljenog ovlašćen da u korist okrivljenog preduzme sve radnje koje može preduzeti i okrivljeni, a kako nesporno braniocu okrivljenog nije omogućeno učešće u prekršajnom postupku prilikom saslušanja svedoka BB (naknadno je dozvoljeno braniocu da postavlja pitanja tom svedoku) i VV (nije uopšte dozvoljeno da prisustvuje saslušanju tog svedoka), to u konkretnom slučaju nije primenjena navedena odredba člana 119. stav 3. Zakona o prekršajima.* Na taj način je, i po oceni ovog suda, prvostepeni prekršajni sud učinio bitnu povredu pravila prekršajnog postupka iz člana 264. stav 2. tačka 4. Zakona o prekršajima, prema kome bitna povreda odredaba prekršajnog postupka koja je uticala ili je mogla da bude od uticaja na donošenje zakonite i pravilne presude postoji ako sud u toku prekršajnog postupka ili prilikom donošenja odluke nije primenio ili je pogrešno primenio koju odredbu ovog zakona, ili je u toku prekršajnog postupka povredio pravo odbrane. *Osnovano Republički javni tužilac ukazuje da i drugostepeni prekršajni sud, naknadnim dostavljanjem zapišnika i ostalih dokaza, nije ispravio navedenu povredu, imajući u vidu da su braniocu okrivljenog ti dokazi dostavljeni naknadno, odnosno tek nakon njegovog pismenog traženja, pa je na taj način i drugostepeni sud učinio istu povredu pravila prekršajnog postupka“ (naš kurziv).*

Ova odluka je od velikog praktičnog značaja. Naime, ZP ne sadrži precizna pravila o izvođenju pojedinih dokaznih radnji, čak ni ona koja se odnose na

17 <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/przz-62016-prekr%C5%A1aji-prava-branioca>, stranici pristupljeno 10.09.2018. godine.

prisustvo određenih lica takvim radnjama.¹⁸ Otuda je ova odluka ispravna i kompatibilna sa načelom dokazivanja koje je propisano u članu 89. ZP.¹⁹

U drugu grupu prava spadaju ona prava za koja je ZP predvideo da pripadaju braniocu, odnosno ona kod kojih je branilac *ex lege* njihov titular i ona su, kako se ističe, „karakteristična za njegov procesni položaj“ (Jovašević, Miladinović-Stefanović, 2018: 144). Radi preglednosti u predstavljanju ovih prava, ista ćemo podeliti u dve podgrupe: ona prava koja se odnose na određene opšte procesne institute i prava koja se tiču pojedinih faza postupka.

U prava branioca koja se odnose na određene opšte procesne institute spadaju:

Pravo branioca da upotrebljava svoj jezik u postupku. Načelo upotrebe jezika u prekršajnom postupku regulisano je u članu 94. ZP. Nepoštovanje ovog principa predstavlja apsolutno bitnu povredu odredaba prekršajnog postupka iz člana 264. stav 1. tačka 3. ZP. Naime, prema navedenoj odredbi povreda postupka uvek postoji (apsolutna povreda) ako je okrivljenom ili njegovom braniocu protivno njegovom zahtevu uskraćeno pravo da na usmenom pretresu ili u toku ostalih radnji u prekršajnom postupku upotrebljava svoj jezik i da na svom jeziku prati tok usmenog pretresa odnosno postupka. Sud je dužan da pouči okrivljenog i njegovog branioca o pravu na prevođenje i vođenje postupka na svom jeziku, odnosno jeziku koji razumeju. Oni se ovog prava mogu i odreći pod uslovom da razumeju jezik na kome se vodi prekršajni postupak. U svakom slučaju, a povodom ovog prava, potrebno je da se u zapisniku zabeleži da je data pouka, kao i izjave ovih lica.

18 Ne postoji odredba koja bi bila pandan članu 300. ZKP koja reguliše prisustvo dokaznim radnjama tokom istrage. Naravno, u prekršajnom postupku ne postoji istraga, ali je isto tako pretres, koji bi trebalo da bude centralna faza prekršajnog postupka, veoma redak u praksi. Dokazne radnje se preduzimaju na posebnim ročištima, pa u odsustvu posebnih pravila o tome ko ima prava prisustva tim ročištima (branilac se spominje jedino kod saslušanja okrivljenog), uz činjenicu da ZP govori samo o javnosti pretresa, citirana odluka ima veliki značaj.

19 U posebnoj glavi ZP, glava VIII, regulisana su osnovna načela prekršajnog postupka. U okviru te glave nalazi se i član 89. koji nosi naziv „Dokazivanje“. Iz sistematike ove odredbe proizilazi da postoji „načelo dokazivanja“. Međutim, dokazivanje u najširem smislu reči predstavlja postupak ili proces utvrđivanja činjenica. Zbog toga smatramo neispravnim tezu postavljenu u ZP da postoji jedno ovako načelo. S druge strane, u procesnoj literaturi se govori o tzv. dokaznim načelima (kao što su neposrednost, slobodna ocena dokaza, *in dubio pro reo* i sl.). „Međutim, iz sadržine zakonske odredbe da se utvrditi da se ‘načelo dokazivanje’ ne odnosi na dokazna načela, već sadrži pravila o prikupljanju i izvođenju dokaza. Ovim ‘načelom’ se, ustvari, ustanovljava adverzijalna (raspravna) struktura prekršajnog postupka“ (Čorović, 2015: 85). U jednom takvom postupku uloga branioca okrivljenog je od velikog značaja. Inače, odredba člana 89. ZP je, očigledno, za svoj uzor imala odredbu člana 15. ZKP koja nosi isti naziv – „Dokazivanje“. Razlika između ZKP-a i ZP prilikom ustrojstva ovih „pravila“ o dokazivanju je ipak značajna – ZKP je propisuje u delu posvećenom osnovnim odredbama, a ZP u delu posvećenom načelima postupka. O odnosu između pojmoveva „osnovna načela“ i „osnovne odredbe“ videti: Lazin, 2007: 76–77.

Pravo branioca da pročita ili da zahteva da mu se pročita zapisnik o preduzetoj radnji. U toku prekršajnog postupka preduzimaju se brojne procesne radnje o kojima se sastavljaju zapisnici.²⁰ U tom smislu se kaže da zapisnik predstavlja „trag“ o preduzimanju radnje i njenim procesnim efektima“ (Škulić, 2011: 314). ZP izričito propisuje u članu 133. da branilac ima pravo da pročita ili da zahteva da mu se pročita zapisnik o preduzetoj radnji kojoj prisustvuje. Sudija je dužan da o ovom pravu upozori branioca, dok će se u samom zapisniku naznačiti da li je upozorenje učinjeno i da li je zapisnik pročitan. Branilac ima prava da stavi prigovore na sadržinu zapisnika, koji se, takođe, u zapisniku moraju navesti (član 134. stav 8. ZP). Prema ZP branilac ne potpisuje zapisnik.²¹

Pravo branioca na nagradu i nužne izdatke. Troškovi prekršajnog postupka predstavljaju izdatke koji su učinjeni povodom prekršajnog postupka od njegovog pokretanja do završetka (član 140. stav 1. ZP). U ove troškove spadaju i nagrada i nužni izdaci branioca (član 140. stav 1. tačka 7. ZP). Pošto u prekršajnom postupku nema obavezne odbrane, već je ista fakultativna, što znači da od volje okrivljenog zavisi da li će angažovati branioca, obavezu snošenja ovih troškova snosi okrivljeni. Jer, okrivljeni je u pravnom odnosu sa braniocem, a pravni osnov za taj odnos čini punomoćje koje daje okrivljeni. Iznos ovih izdataka određen je Tarifom o nagradama i naknadama troškova za rad advokata.²² Ovde

20 Načelno, usmene procesne radnje se vezuju za ročište i o njima se sastavlja zapisnik (zapisnik o saslušanju svedoka, zapisnik o saslušanju okrivljenog i sl.), dok se pisane procesne radnje preduzimaju izvan ročišta pa se vezuju za institut podnesaka (zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, žalba i sl.). U tom smislu ZPP propisuje u članu 14. sledeće: „Stranke preduzimaju parnične radnje u pisanom obliku izvan ročišta, a usmeno na ročištu, ako za pojedine radnje nije zakonom propisan oblik u kome moraju da se preduzmu“. Ipak, kažemo načelno, jer se određene pisane radnje mogu preduzeti i usmeno na zapisnik, pa tada zapisnici „služe kao zamena pismenih podnesaka učesnika u procesu“ (Vasiljević, Grubač, 2002: 321).

21 Prema članu 134. ZP zapisnik potpisuju: 1) saslušano lice, 2) tumač ili prevodilac ako su bili prisutni, a kod radnje pretresanja i lice koje se pretresa ili čiji se stan pretresa, kao i svedoci koji su prisustvovali pretresanju, 3) lica koja prisustvuju radnji, pod uslovom da zapisničar ne piše zapisnik, a ako takvih lica nema ili nisu u stanju da shvate sadržinu zapisnika, zapisnik potpisuju dva svedoka, 4) sudija i zapisničar.

22 Tarifa o nagradama i naknadama troškova za rad advokata, „Službeni glasnik RS“, br. 121/2012. U vezi za nagradom i naknadom troškova advokata kao branioca u prekršajnom postupku, navešćemo pravno shvatanje Prekršajnog apelacionog suda od 29.01.2018. godine: „Okrivljeni koga je u prekršajnom postupku zastupao advokat obveznik poreza na dodatu vrednost, ima pravo na naknadu troškova na pruženu advokatsku uslugu, uvećanih za iznos poreza na dodatu vrednost, pod uslovom da uz zahtev dostavi i dokaz (priloži račun) o činjenici da je prilikom plaćanja izvršenih advokatskih usluga platio troškove uvećane za iznos poreza na dodatu vrednost“. U obrazloženju pravnog shvatanja je navedeno: „Okrivljeni koji (lično ili preko branioca) podnese zahtev za dosuđivanje troškova na ime nagrade za rad advokata, koji spada u obveznike poreza na dodatu vrednost, u obavezi je da uz zahtev dostavi i račun, kao dokaz o činjenici da je prilikom plaćanja izvršenih advokatskih usluga platio usluge uvećane za iznos poreza na dodatu vrednost, kako bi prvostepeni prekršajni sud prilikom obračuna naknade primenio i odredbu člana 13. Tarife o nagradama i naknadama troškova za rad advokata kojom je propisano da „Advokat koji je obveznik poreza na

je bitno napomenuti da, ukoliko je postupak obustavljen ili je okrivljeni oslobođen odgovornosti, troškove prekršajnog postupka snosi sud, a izuzetno oštećeni (član 141. st. 2. i 3. ZP). U toj situaciji okrivljeni ima prava da traži da mu se isplate troškovi koje je učinio na ime angažovanja branioca, tj. troškove u vezi sa nagradom i nužnim izdacima branioca. U članu 141. stav 5. ZP je propisano: „Zahtev za naknadu nagrade i nužnih izdataka branioca podnosi se u roku od tri meseca od dana kada mu je dostavljena pravnosnažna odluka“. Imajući u vidu da se, u slučaju da okrivljeni ima branioca, odluke dostavljaju samo njemu, taj rok teče od trenutka kada je pravnosnažna odluka dostavljena braniocu.²³ Branilac je ovlašćen da u ime okrivljenog podnese ovaj zahtev.

Pravo branioca da mu se dostavi odluka. Ukoliko okrivljeni ima branioca ZP propisuje da se sve odluke od čijeg dostavljanja teče rok za žalbu dostavljaju samo braniocu. Pri tome, ako okrivljeni ima više branilaca, ove odluke se dostavljaju samo jednom od njih. Dostavljanjem odluke braniocu, odnosno jednom od više branilaca, smatra se da je izvršeno i dostavljanje okrivljenom (član 161. stav 1. ZP). S tim u vezi, u odredbi člana 259. stav 4. ZP je propisano da rok za žalbu protiv prvostepene odluke teče od dana kada je okrivljenom dostavljen prepis presude, a u slučaju da okrivljeni ima branioca, onda od dana kada je njemu (tj. braniocu) dostavljen prepis presude.

Pravo branioca na razmatranje i prepisivanje spisa. Ovo pravo je branio-
cu priznato u članu 166. stav 1. ZP. Pri tome, na osnovu stava 3. istog člana braniocu ovo pravo ne može biti uskraćeno.

Pravo branioca da prisustvuje saslušanju okrivljenog. Ovo pravo branioca proizilazi iz prava okrivljenog na odbranu, čiji je jedan segment, kako je navedeno, pravo na tzv. stručnu odbranu, a što je proklamovano u članu 93. stavu 3. ZP. U stvari, ovim se realizuje pravo okrivljenog koje je zajemčeno u članu 33. stavu 7. u vezi stava 2. Ustava Srbije,²⁴ po kojem svako ko je okrivljen za krivično ili drugo kažnjivo delo ima pravo na odbranu i pravo da uzme branioca po svom izboru,

datumu vrednost ima pravo dodati pripadajući porez na datumu vrednost na izvršeni obračun nagrade i troškova”. Obaveza dostavljanja računa radi ostvarivanja prava na naknadu troškova uvećanih za iznos poreza na datumu vrednost proizilazi iz činjenice da je advokat koji je obveznik PDV, po sopstvenom opredeljenju, dužan da svoju aktivnost obavlja u skladu sa odredbama Zakona o porezu na datumu vrednost i Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji, te da u tom cilju ispunjava propisane obaveze obračunavanja i plaćanja PDV-a, podnošenje poreskih prijava, izdavanje računa, vođenje evidencija i dr. kao i da ostvaruje svoja prava na odbitak prethodnog poreza, pravo na povraćaj PDV-a, poreski kredit i dr²⁴. <http://pkap.sud.rs/prekrsajni-apelacioni-sud-pravni-stavovi-po-oblastima-prekrsajni-postupak-lat.html>, stranici pristupljeno 14.10.2018. godine.

23 Međutim, ako je okrivljeni oslobođen u krivičnom postupku povodom koga je došlo do obustave prekršajnog postupka, navedeni tromesečni rok teče od pravnosnažnosti oslobađajuće presude u krivičnom postupku (član 141. stav 6. ZP).

24 Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 98/2006.

da s njim nesmetano opšti i da dobije primereno vreme i odgovarajuće uslove za pripremu odbrane. U vezi sa pravom branioca da prisustvuje saslušanju okrivljenog treba naglasiti da je to jedina dokazna radnja gde ZP navodi da branilac ima prava da joj prisustvuje. Videli smo da se prisustvo ostalim dokaznim radnjama temelji na odredbi člana 119. stava 3. ZP. Međutim, iskaz okrivljenog, koji se pridobija njegovim saslušanjem, ima dvostruku pravnu prirodu: s jedne strane, radi se o dokaznom sredstvu, a s druge, o sredstvu odbrane okrivljenog (Grubač, 2004: 301). Verovatno je zbog ovakve prirode iskaza okrivljenog, putem koga on suštinski i vrši svoju procesnu ulogu, zakonodavac izričito predvideo da će se prilikom pribavljanja ovog iskaza, tj. prilikom saslušanja okrivljenog, on upitati o pravu na branioca, iz čega, ukoliko okrivljeni pozitivno odgovori, nastaje pravo branioca da prisustvuje toj dokaznoj radnji. U prethodnom izlaganju je navedena odredba člana 200. stava 2. ZP po kojoj okrivljeni može biti saslušan u odsustvu branioca ako je branilac neopravdano odsutan iako je obavešten o saslušanju ili ako za prvo saslušanje okrivljeni nije obezbedio branioca i ako okrivljeni izjavi da će odbranu dati bez branioca. Takođe je bilo reči o obavezi zapisničkog konstatovanja izjave okrivljenog o razlozima odsustvovanja branioca, kao i o posledicama propuštanja upozorenja okrivljenom o ovom pravu.

Pravo branioca da bude obavešten o zadržavanju okrivljenog. Kada je naredbom suda prema okrivljenom određena mera zadržavanja, njemu će se bez odlaganja dopustiti da obavesti, između ostalog, i svog branioca, ako branilac nije prisustvovao saslušanju okrivljenog. Prema tome, iz ovog prava okrivljenog da zahteva da se o njegovom zadržavanju obavesti branilac, proizilazi braniočevo pravo da bude obavešten o tome da je prema njegovom branjeniku određena ova mera procesne prinude.

Pod okriljem prava branioca koja se odnose na pojedine faze postupka spadaju:

Prava branioca povodom zaključenja sporazuma o priznanju prekršaja. Za razliku od krivičnog postupka gde okrivljeni (optuženi) prilikom zaključenja sporazuma o priznanju krivičnog dela mora imati branioca (obavezna odbrana), u prekršajnom postupku, s obzirom da nema obavezne odbrane, branilac nije obavezan subjekt ove konsensualne procesne forme. Ali i pored toga, branilac se izričito spominje u odredbama koje se odnose na ovaj prekršajnopравни institut. Tako, član 233. stav 1. ZP propisuje da se u slučaju vođenja prekršajnog postupka za jedan prekršaj ili za više prekršaja u sticaju, ovlašćeni podnosilac zahteva, usmeno ili pisano, može predložiti okrivljenom ili njegovom braniocu zaključenje sporazuma o priznanju prekršaja, odnosno okrivljeni ili njegov branilac može ovlašćenom podnosiocu zahteva predložiti zaključenje takvog sporazuma. Iz ove odredbe proizilazi da se predlog za zaključenje sporazuma može učiniti braniocu,

a i on je ovlašćen da takav predlog uputi suprotnoj strani, tj. podnosiocu zahteva za pokretanje prekršajnog postupka. Ukoliko okrivljeni ima branioca on se u sporazumu mora odreći prava na žalbu, a javlja se i kao jedan od potpisnika sporazuma (član 234. stav 1. tač. 6. i 7. ZP). Ukoliko se branilac ne bi odrekao prava na žalbu, odnosno ukoliko ne bi potpisao sporazum, to bi bio razlog da prekršajni sud isti rešenjem odbije na osnovu člana 236. stav 2. u vezi stava 1. tačka 2. ZP. Protiv rešenja o odbijanju sporazuma (nezavisno od toga iz kojeg je razloga odbijen) branilac je ovlašćen da podnese žalbu u roku od osam dana od dana dostavljanja rešenja (član 237. stav 1. ZP).

Prava branioca na pretresu. Pretres ne predstavlja obaveznu fazu prekršajnog postupka (Vuković, 2015: 183). On se određuje kada sud oceni da je to potrebno radi pravilnog i potpunog utvrđivanja činjeničnog stanja (član 239. stav 1. ZP). Izričito je predviđeno da se na pretres poziva branilac (član 239. stav 2 ZP), s tim da će se pretres održati ako uredno pozvani branilac ne dođe, pod uslovom da se okrivljeni saglasio sa tim saglasio (član 240. stav 4. ZP). Može se postaviti pitanje šta će biti ukoliko se okrivljeni ne saglasi sa tim da se pretres održi u odsustvu uredno pozvanog branioca. S obzirom da ZP ne sadrži odredbe o jednoj ovakvoj situaciji potrebno je shodno primeniti odgovarajuće odredbe ZKP-a. Moraju se uzeti u obzir odredbe za istu procesnu situaciju, a koje se odnose na fakultativnu odbranu u krivičnom postupku, pošto u prekršajnom postupku nema obavezne odbrane. Prema članu 382. stav 1. ZKP-a sud će pozvati optuženog da odmah uzme drugog branioca, a ako optuženi to ne učini, veće može odlučiti da se glavni pretres održi i bez prisustva branioca. Imajući u vidu navedeno, ukoliko okrivljeni ne da saglasnost da se pretres održi u odsustvu njegovog branioca, postupajući sudija prekršajnog suda bi trebalo da pozove okrivljenog da odmah uzme drugog branioca, a ako to isti ne učini, može odlučiti da se pretres održi i bez njegovog prisustva. ZP daje mogućnost da branilac ima aktivnu ulogu na pretresu. To proizilazi i iz odredbe člana 89. ZP koja govori o „načelu dokazivanja“. Ova ovlašćenja branioca su precizirana u članu 243. ZP. Tako, branilac ima prava da *predlaže dokaze* i da *daje druge predloge*, a po odobrenju sudije koji vodi postupak *može da postavlja pitanja* licima koja se saslušavaju (stav 1. navedenog člana). Pored toga, braniocu na pretresu pripada i pravo na *završnu reč* u kojoj treba da iznese svoju ocenu o izvedenim dokazima (član 243. 4 ZP).

Branilac kao subjekt ovlašćen za izjavljivanje pravnih lekova. Kada je reč o žalbi kao redovnom pravnom leku, prema sistematici ZP mogu se razlikovati žalbe na rešenja koja se donose pre ili u toku prekršajnog postupka, kao i žalbe protiv odluka (presuda i rešenja) kojima se okončava prvostepeni prekršajni postupak. Tako, ZP izričito propisuje da je branilac ovlašćen da *izjavi žalbu protiv rešenja o zadržavanju* koje je doneo ovlašćeni policijski službenik u pogledu

lica koje je *in flagranti* zatečeno u vršenju prekršaja (član 190. stav 1.). S druge strane, branilac je po slovu ZP predviđen kao titular prava na žalbu protiv prvostepene odluke – presude i rešenja (član 258 stav 1. i član 259. stav 1.²⁵). Kada je reč o žalbi protiv presude, u skladu sa pravnim interesom okrivljenog, branilac bi mogao da uloži žalbu samo protiv presude kojom se okrivljeni oglašava odgovornim, dok branilac maloletnika ima pravo da uloži žalbu i protiv rešenja o izricanju vaspitne mere²⁶ (član 298. stav 1. ZP²⁷). Protiv presude kojom se okrivljeni oslobađa od odgovornosti, kao i protiv rešenja o obustavi postupka branilac ne bi imao pravo da uloži žalbu, jer za to ne postoji pravni interes okrivljenog.

Kada je reč o pravu branioca da podnosi vanredne pravne lekove situacija nije najjasnija. Naime, svojstvo branioca po slovu ZP prestaje ili kada on otkáže punomoćje okrivljenom ili kada okrivljeni opozove punomoćje koje je dao braniocu (član 119. stav 6.). Međutim, nije jasno da li svojstvo branioca prestaje pravnosnažnim okončanjem prekršajnog postupka. Treba naglasiti da prekršajna zakonodavstva Hrvatske,²⁸ Republike Srpske²⁹ i Crne Gore³⁰ izričito propisuju da prava i dužnosti branioca prestaju otkazom ili opozivom punomoćja „a u svakom slučaju pravosnažnim okončanjem prekršajnog postupka“. ZP Srbije, međutim, ne određuje ovaj procesni momenat kao trenutak validan za prestanak svojstva branioca. Zbog toga se može postaviti pitanje da li pravnosnažnim okončanjem prekršajnog postupka prestaje svojstvo branioca ili ne? Ukoliko ne prestaje, branilac bi bio ovlašćen da podnese i neke vanredne pravne lekove, na primer zahtev za ponavljanje postupka; ukoliko prestaje, onda on ne bi bio legitimisan da uloži ovaj pravni lek!!! Kod pomenutog vanrednog pravnog leka – zahteva za ponavljanje prekršajnog postupka, takođe se mogu javiti određene dileme. Naime, prema ZP lica ovlašćena za podnošenje zahteva za ponavljanje prekršajnog postupka su *kažnjeni* i njegovi srodnici koji su taksativno navedeni (član 281. stav 1.).³¹ Pitanje je: da li bi branilac okrivljenog na osnovu člana 119. stava 3. ZP mogao podneti ovaj zahtev? Jezičkim tumačenjem moglo bi se doći do negativnog odgovora, jer se u članu 119. ZP govori o *braniocu okrivljenog*, a ne kažnjenog lica. ZP ne sadrži

25 Odredba glasi: „Žalbu mogu izjaviti okrivljeni, branilac i podnosilac zahteva“.

26 Član 297. stav 3. ZP: „O izricanju vaspitne mere sud odlučuje rešenjem“. *A contrario*, maloletnicima se u formi presude izriču kazne (maloletnički zatvor i novčana kazna).

27 Odredba glasi: „Protiv odluke donete u postupku kojom je maloletniku izrečena sankcija za prekršaj žalbu mogu izjaviti, pored lica iz člana 259. ovog zakona, i staratelj, brat, sestra i hranitelj maloletnika“.

28 Član 115. stav 3. Prekršajnog zakona.

29 Član 126. stav 3. Zakona o prekršajima Republike Srpske.

30 Član 116. stav 3. Zakona o prekršajima Crne Gore.

31 Odredba glasi: „Zahtev za ponavljanje prekršajnog postupka može podneti kažnjeni. U korist kažnjenog lica, zahtev mogu podneti i lica iz člana 259. stav 3. ovog zakona“.

odredbu, slično kao ZKP, po kojoj izraz okrivljeni može predstavljati i genusni (opšti) pojam za osumnjičenog, okrivljenog u užem smislu i osuđenog (ili kažnjelog).³² Shodna primena ZKP-a teško da bi mogla doći u obzir, jer postoji značajna razlika u poimanju ovog procesnog subjekta u ovim dvema vrstama kaznenog postupka.³³ Međutim, smatramo da nema smetnje da branilac na osnovu *specijalnog punomoćja* (tj. punomoćja izdatog samo za potrebe preduzimanja ove radnje) podnese zahtev za ponavljanje postupka, jer se radi o pravnom leku koji je u korist kažnjelog, a uz to branilac je za navedenu radnju ovlašćen posebnim punomoćjem. Ne vidimo razlog zašto bi se u opisanoj situaciji kažnjeli lišio prava da komunicira sa prekršajnim sudom putem stručnog lica.

Kada je reč o zahtevu za zaštitu zakonitosti, ZP propisuje da ovaj vanredni pravni lek može izjaviti samo Republički javni tužilac (član 285. stav 2.). U tom smislu Vrhovni kasacioni sud je rešenjem Kzz Pr 1/2018 od 30.01.2018. godine³⁴ odbacio kao nedozvoljen zahtev za zaštitu zakonitosti koji je podneo branilac okrivljenog uz obrazloženje:

„Dakle, iz citirane zakonske odredbe jasno je da ovlašćenje za podizanje zahteva za zaštitu zakonitosti pripada isključivo Republičkom javnom tužiocu, a ne i okrivljenom odnosno braniocu, koji samo imaju mogućnost da nadležnom javnom tužiocu podnesu inicijativu za podizanje zahteva za zaštitu zakonitosti, na osnovu koje nadležni javni tužilac odlučuje da li ima mesta podnošenju ovog vanrednog pravnog leka.

Kako je u konkretnom slučaju zahtev za zaštitu zakonitosti podneo branilac okrivljenog AA, na šta po zakonu nije ovlašćen, to je zahtev za zaštitu zakonitosti nedozvoljen“.

Na kraju, može se postaviti pitanje da li je branilac ovlašćen da podnese *prigovor* protiv rešenja o izvršenju donetog radi prinudne naplate novčane kazne. Naime, u članu 316. stavu 2. ZP je navedeno da se ovo rešenje dostavlja, između ostalog, i braniocu kažnjelog lica. Međutim, već u narednom članu (član 317. stav 1. ZP) se kao titular prava na prigovor navodi samo kažnjeli, ne i branilac. I kod ovog pitanja se vraćamo na navedenu nedoumicu o tome da li svojstvo branioca prestaje pravnosnažnim okončanjem postupka?! Ukoliko uzmemo

32 Videti član 2. stav 1. tačka 2. ZKP-a.

33 ZKP jasno razlikuje položaj osumnjičenog, okrivljenog, optuženog i osuđenog. Takav slučaj nije sa ZP koji uglavnom govori o okrivljenom i kažnjelom licu. Istina, u nekim odredbama (na primer u članu 190. ZP) operiše i sa pojmom osumnjičeni. Ipak, u ZP ovi pojmovi nisu definisani, a zakonska određenja iz ZKP-a teško da se mogu primeniti, jer su vezana za određene procesne momente imanentne krivičnom postupku, a koji momenti su, pak, opredeljeni odgovarajućim stepenima sumnje.

34 <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-pr-12018-odba%C4%8Daj-neovla%C5%A1%C4%87eno-lice, stranici pristupljeno 10.09. 2018. godine>.

da mu ovo svojstvo prestaje, pitanje je zašto mu se onda dostavlja rešenje o izvršenju? Jer, i u ovom slučaju se govori da je titular prava na prigovor kažnjeni (a ne okrivljeni), a već smo pojasnili kako se odredba člana 119. stava 3. ZP može u ovom kontekstu razumeti. U povodu ove pravne situacije moguće je ili da je branilac omaškom naveden kao subjekt kojem se dostavlja rešenje o izvršenju, ili da je omaškom ovaj subjekt izostavljen prilikom navođenja lica ovlašćenih za izjavljivanje prigovora.

3.2. Dužnosti branioca

Pored brojnih prava, branilac u prekršajnom postupku ima i određene dužnosti. Neke od tih dužnosti proizilaze iz ZP, neke iz odredaba ZKP-a koje se shodno primenjuju, dok određene dužnosti proističu iz ZA kao osnovnog zakona kojim se uređuje položaj advokature kao samostalne i nezavisne službe koja pruža pravnu pomoć fizičkim i pravnim licima.³⁵ U pitanju su sledeće dužnosti:

Da priloži punomoćje. Ova dužnost branioca je izričito propisana u članu 119. stavu 4. ZP. Na ovaj način branilac se legitimise u prekršajnom postupku.

Da okrivljenom pruža pravnu pomoć u odbrani stručno i savesno. Ova dužnost nije propisana u ZP, već u članu 72. stavu 1. tački 2. ZKP-a, kao i u članu 15. stavu 1. tački 2. ZA.³⁶ Pojam stručnosti i savesnosti treba shvatiti na način kako je to određeno u Kodeksu profesionalne etike advokata (u daljem tekstu: Kodeks).³⁷ U tački 6.1. Kodeksa je propisano da je advokat dužan da zastupa stručno,³⁸ sa znanjem za koje je stekao kvalifikacije, dok je u tački 7.2. navedeno da se savesnost advokata sastoji u brižljivom, marljivom, odlučnom i blagovremenom zastupanju. Ova dužnost treba da obezbedi kvalitet stručne pomoći u prekršajnom postupku, jer okrivljeni upravo zbog toga što nisu stručna lica angažuju branioca.

Da se odazove na poziv suda. Imajući u vidu da branilac ima prava da prisustvuje izvođenju dokaza, kao i da prisustvuje pretresu, njegovo prisustvo se

35 U čl. 1 ZA stoji: „Ovim zakonom uređuju se advokatska služba, uslovi za bavljenje advokaturom i oblici rada advokata, prava, *obaveze* i odgovornost advokata i advokatskih pripravnika i organizacija i rad advokatskih komora“. Čl. 2 st. 1 ZA glasi: „Advokatura je nezavisna i samostalna služba pružanja pravne pomoći fizičkim i pravnim licima“.

36 Stilistika ovih dveju odredaba ZKP-a i ZA se donekle razlikuje. Naime, u predmetnoj odredbi ZKP stoji da branilac ima dužnost da stručno, savesno i blagovremeno pruža pomoć, dok ZA govori o stručnom i savesnom pružanju pomoći, tj. izostavljena je blagovremenost. Međutim, u Kodeksu profesionalne etike advokata princip savesnosti je formulisan na način da u sebi obuhvata i blagovremenost, o čemu će biti reči.

37 Kodeks profesionalne etike advokata, „Službeni glasnik RS“, br. 27/2012.

38 Pojam zastupanja je prema ZA genusni pojam koji podrazumeva zastupanje ili odbranu (član 4 st. 1 tač. 6 ZA).

obezbeđuje pozivanjem. Iz toga proizilazi dužnost branioca da se odazove pozivu, pod uslovom da je izvršeno uredno dostavljanje. Ukoliko se branilac ne odazove pozivu koji mu je uredno uručen, sud je ovlašćen da izvede dokaz (na posebnom ročištu) ili održi pretres i bez njegovog prisustva, o čemu je bilo reči.

Da obavesti sud o promeni adrese. Sva lica kojima sud upućuje pismena dužna su da ga obaveste o promeni adrese, pa u tom smislu ta dužnost važi i za branioca. Ukoliko branilac propusti da o promeni adrese obavesti sud, ZP je predvideo da će se dostavljanje izvršiti kao da okrivljeni nema branioca (član 165. stav 5.).

Da poštuje procesnu disciplinu. Pravila o održavanju reda tokom prekršajnog postupka regulisana su u članu 244. ZP. Prema stavu 1. pomenutog člana sudija ima dužnost da se stara o održavanju reda za vreme izvođenja radnji u prekršajnom postupku. Ova dužnost sudije, kratko rečeno, ustanovljava dužnost svih učesnika u postupku da se pridržavaju procesne discipline. Ta dužnost se svakako odnosi i na branioca. Prva mera koju sudija može izreći licu koje remeti procesnu disciplinu jeste opomena, koja se konstatuje u zapisniku. Dalje, branilac (kao i drugi učesnik) može biti kažnjen novčanom kaznom koja je propisana u rasponu od 10.000 do 50.000 hiljada dinara. Za branioca je propisano i da se, ukoliko posle kazne nastavi da narušava red, rešenjem može uskratiti dalja odbrana (stav 4. navedenog člana). Ovo je ujedno jedan od načina prestanka dužnosti branioca, o čemu će biti reči u narednom izlaganju. Napominjemo da ZP ne predviđa da se o kršenju procesne discipline od strane branioca može obavestiti nadležna advokatska komora, kako to predviđa član 372. stav 1. ZKP. Smatramo da nema zapreke da sud primeni i ovu meru prema braniocu koji krši procesnu disciplinu shodnom primenom navedene odredbe ZKP-a. Pored toga, uporno kršenje procesne discipline bi se moglo podvesti pod nesavesno postupanje branioca.

Da upozori okrivljenog na posledice odricanja ili odustajanja od prava. Ova dužnost proizilazi iz shodne primene člana 72. ZKP-a (Delić, Bajović, 2018: 172).

Da pruža pravnu pomoć okrivljenom u roku od 30 dana od dana kada je otkazao punomoćje, osim ako je pre isteka tog roka okrivljeni angažovao drugog branioca. Ni ova dužnost nije propisana ZP već proizilazi iz shodne primene člana 72. ZKP-a (Delić, Bajović, 2018: 172).

4. Prestanak dužnosti branioca

Prema odredbi člana 119. stava 5. ZP prava i dužnosti branioca prestaju kada otkaze punomoćje ili kada okrivljeni opozove punomoćje. Iz ovoga se može zaključiti da su dva načina prestanka dužnosti branioca: 1) *otkaz punomoćja* i 2) *opoziv punomoćja*.

Međutim, već je rečeno da sud braniocu može i *uskratiti odbranu*. Takva situacija je predviđena kao mera protiv nedisciplinovanog branioca koji i nakon kažnjavanja nastavlja da narušava procesnu disciplinu (član 244. stav 4. ZP). U ovoj situaciji postupajući sudija treba da donese *rešenje o uskraćivanju dalje odbrane* okrivljenom.

Postavlja se pitanje da li branilac u prekršajnom postupku može biti *razrešen*? Iako ZP ništa ne govori o tome, mogu postojati situacije koje bi zahtevale, shodnom primenom člana 80. ZKP-a, da se branilac i u prekršajnom postupku razreši. Na primer, rečeno je da ZP ne predviđa maksimalan broj branilaca koje okrivljeni može imati, pa shodno odredbama ZKP-a treba uzeti da može imati najviše pet branilaca. Ukoliko bi kojim slučajem okrivljeni angažovao preko pet branilaca onda bi se primenila odredba člana 78. stav 5. ZKP-a prema kojoj će sudija pozvati okrivljenog da se u roku od tri dana opredeli koje će braniocima zadržati, uz upozorenje da će, u slučaju da to ne učini, braniocima smatrati prvih pet advokata po redosledu predaje ili davanja punomoćja na zapisnik, dok će se ostali branioci razrešiti na osnovu člana 80. stav 1. tačka 6. ZKP-a. Ili, u slučaju da više okrivljenih imaju zajedničkog branioca, a to ometa stručno, savesno i blagovremeno pružanje pravne pomoći u odbrani, sud će pozvati okrivljene da se u roku od tri dana dogovore koga od njih će braniti dotadašnji zajednički branilac ili da svako od njih izabere drugog branioca. Branilac će biti razrešen ako okrivljeni ne postupe na ovaj način, a na osnovu člana 80. stava 1. tačke 5. ZKP-a. Na isti način bi trebalo postupiti i ukoliko bi okrivljeno odgovorno i okrivljeno pravno lice uzeli za branioca lice koje je u istom prekršajnom postupku imalo svojstvo predstavnika pravnog lica, što je zabranjeno na osnovu člana 125. stava 2. ZP, s tim da nije predviđen način za razrešenje ove situacije.

Treba naglasiti da ZP ne sadrži odredbe o tome ko ne može biti branilac okrivljenom (tzv. *izuzeće branioca*).³⁹ U tom slučaju shodno treba primeniti odredbe člana 73. stava 3. ZKP-a (isto: Delić, Bajović, 2018: 171–172) prema kojem branilac ne može biti: 1) saokrivljeni, oštećeni, bračni drug ili lice koje sa saokrivljenim, oštećenim ili podnosiocem zahteva živi u vanbračnoj ili drugoj trajnoj zajednici života, njihov srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kog stepena, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena ili po tazbini do drugog stepena; 2) lice koje je kao svedok pozvano na pretres, osim ako po odredbama ZP ne može biti saslušano kao svedok ili je oslobođeno dužnosti svedočenja i izjavilo da neće da svedoči; 3) lice koje je u istom predmetu postupalo kao sudija, podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka ili izdavalac prekršajnog naloga, zastupnik oštećenog, službenik policije ili drugo lice koje je preduzimalo određene

³⁹ Jednu takvu odredbu sadrži Zakon o prekršajima Crne gore (član 116. st. 6. i 7.), Prekršajni zakon Hrvatske (član 115. stav 6.) i Zakon o prekršajima Republike Srpske (član 126. st. 6. i 7.).

radnje tokom postupka, pa čak i pre njegovog formalnog pokretanja (na primer, radnje policijskog službenika prema osumnjičenom na osnovu člana 190. ZP); 4) branilac saokrivljenog koji se u istom predmetu tereti za isti prekršaj, osim ako sud zaključi da to ne bi štetilo interesima odbrane. Ukoliko bi se jedno ovako lice javilo kao branilac, postupajući sudija bi morao da ga razreši na osnovu člana 80. stava 1. tačke 1. ZKP. U svim navedenim slučajevima razrešenje branioca se vrši odlukom u formi rešenja.

5. Zaključak

Iz prethodnog izlaganja jasno proizilazi da ZP sadrži veoma šture, neprecizne i nesistematične odredbe o braniocu okrivljenog u prekršajnom postupku. Zbog toga bi odredbe ZP trebalo izmeniti i dopuniti. U tom smislu predlažemo sledeće:

Prvo, u odredbi člana 119. stav 3. ZP izričito bi trebalo navesti da je branilac ovlašćen da u korist okrivljenog preduzima sve radnje koje može preduzeti okrivljeni, osim da „*umesto okrivljenog daje/ pruža odbranu* (kao što je to slučaj u hrvatskom pravu).

Drugo, trebalo bi izričito propisati da svojstvo branioca, tj. njegova prava i obaveze prestaju „*u svakom slučaju pravnosnažnim okončanjem postupka*“ (kao što je to slučaj u zakonodavstvima Hrvatske, Republike Srpske i Crne Gore).

Treće, *regulisati postupak prema neuračunljivom učiniocu prekršaja* i razmisliti da li bi u ovoj situaciji *trebalo omogućiti obaveznu odbranu*, jer se može raditi i o okrivljenima *koji nisu u stanju da prate tok postupka*.

Četvrto, *razmisliti o uvođenju obavezne odbrane prema maloletnicima barem u određenim slučajevima*, kao na primer, kada se maloletnici gone za prekršaje za koje je zaprećena kazna maloletničkog zatvora.

Peto, član (eventualno članove) ZP posvećen(e) braniocu treba preformulisati i dopuniti na način da će se u njoj (njima) *nalaziti eksplicitne odredbe o zajedničkom braniocu* (uz uslov „*da to nije protivno interesima odbrane saokrivljenih*“) i *o pravu okrivljenog na više branilaca* (poželjno bi bilo da se taj broj limitira ZP, mada može ostati i sadašnje rešenje koje se bazira na shodnoj primeni ZKP-a).

Šesto, razmisliti o uvođenju *odredbe o izuzeću branioca*, gde bi se formulisali razlozi zbog kojih neko lice ne može biti branilac (takvu odredbu poznaju prava zemalja u regionu), kao na primer razlozi srodstva, postupanja u istom predmetu ali u drugim procesnim ulogama i sl.

Sedmo, primereno prekršajnom postupku *urediti institut razrešenja branioca* za slučajeve: da je angažovano lice koje mora biti izuzeto; kolizije interesa okrivljenih koji imaju zajedničkog branioca; angažovanja većeg broja branilaca

od propisanog; kada branilac nastavi da nakon kažnjavanja narušava procesnu disciplinu (umesto sadašnjeg rešenja po kome se braniocu uskraćuje pravo na odbranu).

Osmo, izričito propisati *da branilac ima prava da prisustvuje pojedinim dokaznim radnjama* i u slučaju *kada se ove radnje preduzimaju izvan pretresa* (koji se u praksi veoma retko sprovodi), *na posebnim ročištima*.

Čini se da bi ovi (ili slični) predlozi znatno poboljšali prekršajnoprocenu legislativu u delu koji se odnosi na branioca okrivljenog. Time bi i pravo na odbranu, kao osnovno pravo okrivljenog, koje je po svome sadržaju poprilično kompleksno, bilo preciznije regulisano, a ujedno bi se napravila i jasnija razlika u položaju okrivljenog, s jedne strane, i njegovog branioca, s druge strane, jer smo videli iz nekih primera iz prakse (koji su navedeni) da se ti položaji, odnosno procesne funkcije ovih subjekata, nekada poistovećuju, što je svakako pogrešno.

Literatura

- Bejatović, S. (2018) *Osnovi prekršajnog prava (materijalni, procesni i izvršni aspekt)*. Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
- Cvjetković, V. (2013) Procesno-pravne odredbe o maloletnicima u novom Zakonu o prekršajima. U: *Postupanje sa maloletnicima u prekršajnom postupku*. Beograd: USAID – Pravosudna akademija, str. 35–64.
- Ćorović, E. (2015) *Prekršajno pravo (autorizovana predavanja)*, Novi Pazar, www.np.ac.rs, stranici pristupljeno 12.10.2018. godine.
- Delibašić, T. (2008) *Praktična primena Zakona o prekršajima: Pravna shvatanja kaznenog prava sa komentarom*, Beograd: Službeni glasnik.
- Delić, N., Bajović, V. (2018) *Praktikum za prekršajno pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Grubač, M. (2004) *Krivično procesno pravo: uvod i opšti deo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Jeličić, M. (2004) *Prekršajno pravo – teorija i praksa*, Beograd: Službeni glasnik.
- Jeličić, M. (2018) Prekršajni nalog i problemi u praksi, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 56(1), str. 33–53.
- Jovašević, D., Miladinović-Stefanović, D. (2018) *Prekršajno pravo*. Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.
- Lazin, Đ. (2007) Protivustavne odredbe u novom Zakoniku o krivičnom postupku iz 2006. godine, *Branitelj*, 109(1–2), str. 75–94.

- Petrović, Lj. (2012). Pravo na odbranu i druga prava okrivljenog u prekršajnom postupku predviđena Ustavom Republike Srbije i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, *Bilten Vrhovnog kasacionog suda*, (2), str. 279–294.
- Škulić, M. (2011). *Krivično procesno pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Vasiljević, T., Grubač, M. (2002) *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd: Službeni glasnik.
- Vuković, I. (2015) *Prekršajno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Propisi:

- Kodeks profesionalne etike advokata, „Službeni glasnik RS“, br. 27/2012.
- Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.
- Prekršajni zakon Republike Hrvatske, „Narodne Novine“, br. 107/2007, 39/2013, 157/2013, 110/2015, 91/2016 – RUSRH i 70/2017.
- Tarifa o nagradama i naknadama troškova za rad advokata, „Službeni glasnik RS“, br. 121/2012.
- Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 98/2006.
- Zakon o advokaturi, „Službeni glasnik RS“, br. 31/2011 i 24/2012 – odluka US.
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005.
- Zakon o parničnom postupku, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US i 55/2014.
- Zakon o prekršajima Crne Gore, „Službeni list CG“, br. 1/2011, 6/2011, 39/2011, 32/2014, 43/2017 – Odluka US CG i 51/2017.
- Zakon o prekršajima Republike Srpske, „Službeni glasnik R. Srpske“, br. 63/2014.
- Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik RS“, br. 65/2013, 13/2016 i 98/2016 – odluka US.
- Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik RS“, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009.
- Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik SRS“, br. 44/89, „Službeni glasnik RS“, br. 21/90, 11/92, 6/93, 20/93, 53/93, 67/93, 28/94, 16/97, 37/97, 36/98, 44/98, 62/01, 65/01 i 55/04.
- Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

Ostalo:

- Pravno shvatanje Prekršajnog apelacionog suda od 29.01.2018. godine, <http://pkap.sud.rs/prekršajni-apelacioni-sud-pravni-stavovi-po-oblastima-prekršajni-postupak-lat.html>, stranici pristupljeno 14.10.2018. godine.
- Predlog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, <http://www.parlament.gov.rs/akti/zakoni-u-proceduri/zakoni-u-proceduri.1037.html>, stranici pristupljeno 11.10.2018. godine.
- Presuda Vrhovnog kasacionog suda Przz 6/2016 od 22.12.2016. godine, <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/przz-62016-prekr%C5%A1aji-prava-branioca>, stranici pristupljeno 10.09.2018. godine.
- Rešenje Vrhovnog kasacionog suda, Kzz Pr 1/2018 od 30.01.2018. godine, <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-pr-12018-odba%C4%8Daj-neovla%C5%A1%C4%87eno-lice>, stranici pristupljeno 10.09. 2018. godine.

Emir ĆOROVIĆ

*State University of Novi Pazar, Department
of Legal Sciences, associate professor*

**POSITION OF DEFENCE COUNSEL ACCORDING
TO THE MISDEMEANAOUR LAW
OF THE REPUBLIC OF SERBIA**

This paper deals with legal position of defence counsel according to the Misdemenaour Law of the Republic of Serbia. Bearing in mind the significance of misdemenaour procedure, its great similarities with criminal procedure, and significance of the right to defence which includes the right to defence counsel, it looks that the issue of the defence counsel position in misdemenaour law should be further analysed. The author of this paper analyses the notion and features of the defence counsel in misdemenaour procedure, their rights and duties, and the manner of ceasing of the defender status. Finally, in the conclusion, the author gives certain proposals de lege ferenda, aimed at improvement of the current legislation.

Keywords: *defence counsel, misdemenaour procedure, Misdemenaour Law, The Republic of Serbia.*